HAMID OLIMJON ASARLARIDA FOLKLOR UNSURLARINING BADIIY TALQINI

Yallayev Behzod Toshtemirovich
Qashqadaryo viloyati, Chiroqchi tumani, 16-maktab
Ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek adabiyotining taniqli vakili Hamid Olimjon ijodida folklor unsurlarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Ma’lumki, adib o‘z ijodida xalq og‘zaki ijodining boy an’analaridan ilhomlanib, ularni o‘zining badiiy tafakkuri asosida qayta ishlagan va zamonaviy poeziya talablariga mos ravishda yangi mazmun bilan boyitgan. Xususan, xalq ertaklari, dostonlari, afsona va rivoyatlaridagi obrazlar, ramzlar, timsollar va poetik strukturalar shoirning ko‘plab asarlarida qayta talqin qilinadi. Maqolada Hamid Olimjonning “Zaynab va Omon”, “Semurg‘”, “Oygul bilan Baxtiyor”, “Tong nafasi”, “Uyg‘onish” kabi asarlarida uchraydigan folklor elementlari – epik motivlar, obrazlar tizimi, xalqona ifoda vositalari, qadimiy syujetlarning zamonaviy badiiy yechimi chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida adabiy tahlil, qiyosiy tahlil va kontekstual metodlardan foydalanildi. Maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, u Hamid Olimjon ijodini o‘rganishda yangi yondashuvlarni taklif etadi va folklor materiallarining zamonaviy badiiy tafakkurdagi o‘rnini ko‘rsatadi. Maqola adabiyotshunoslar, folklorshunoslar, tilshunoslar, shuningdek, adabiy merosni o‘rganayotgan talabalar uchun foydali bo‘lishi mumkin. Tadqiqot natijalari Hamid Olimjonning ijodida xalq ruhiyatini, xalq estetik qarashlarini va badiiy tafakkurini qanday aks ettirganini ochib beradi. Shuningdek, shoir tomonidan xalq og‘zaki ijodining qayta ishlanish uslublari, ularning zamonaviy kontekstda ishlatilishi va milliy o‘zlikni ifodalashdagi roli yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Hamid Olimjon, folklor, obraz, ramz, milliy tafakkur, xalq og‘zaki ijodi, badiiy talqin.

Kirish

Hamid Olimjon o‘zbek adabiyotining XX asrdagi eng porloq yulduzlaridan biri sifatida tan olinadi. Uning she’riyati, dostonlari, dramalari va publitsistikasi xalq ruhiyatining ifodachisi, milliy g‘ururning targ‘ibotchisi, tarixiy xotiraning davomchisi sifatida e’tirof etilgan. Ayniqsa, shoirning ijodida xalq og‘zaki ijodidan olingan folklor unsurlari, timsollar, ramzlar, syujetlar va obrazlar alohida o‘rin tutadi. Folklor xalq tafakkurining mahsuli bo‘lib, asrlar davomida sayqallanib kelgan madaniy qatlamdir. Hamid Olimjon bunday xazinadan mohirona foydalangan holda o‘z asarlariga chuqur milliylik, ramziy ma’no va estetik mukammallik baxsh etgan.

Shoir “Zaynab va Omon” dostonida o‘zbek xalq ertaklari va afsonalari asosida yangi syujet yaratgan bo‘lsa, “Semurg‘” asarida Sharq mifologiyasining timsollaridan foydalangan. “Oygul bilan Baxtiyor” dostonida esa qadimiy syujetlar zamonaviy muammolar bilan uyg‘unlashtiriladi. Hamid Olimjon xalqona obrazlarni, xalq orasida mashhur bo‘lgan timsollarni, naqshlarni, ramzlarni poetik tilda qayta talqin qilib, ularga yangi mazmun bergan.

Bu maqolaning maqsadi Hamid Olimjon asarlaridagi folklor unsurlarni aniqlash, ularning badiiy ishlanishini o‘rganish va shoir ijodidagi milliylik ifodasini yoritishdan iborat. Tadqiqot o‘zbek adabiyotida folklor motivlarining zamonaviy badiiy tafakkurda qanday talqin etilganini ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Metodologiya

Tadqiqotda adabiy tahlil, qiyosiy tahlil va kontekstual yondashuvlar asos qilib olindi. Birinchi navbatda, Hamid Olimjonning yuqorida tilga olingan asarlari lingvopoetik jihatdan tahlil qilindi. Har bir asarda folklor elementlarining mavjudligi, ularning badiiy vazifasi, timsollar tizimi, xalqona ifoda vositalari va qadimiy syujetlar aniqlab borildi.

Shuningdek, shoirning asarlari xalq og‘zaki ijodining klassik namunalariga – dostonlar, ertaklar, afsona va rivoyatlarga qiyosan tahlil etildi. Masalan, “Zaynab va Omon” dostoni xalq orasida mashhur bo‘lgan “Shirin va Farhod”, “Layli va Majnun” kabi sevgi dostonlari bilan muqoyasa qilinib, shoirning xalqona syujetni zamonaviylashtirish mahorati tahlil qilindi.Yana bir muhim metod – kontekstual tahlil yordamida Hamid Olimjon asarlaridagi folklor unsurlarining davr, tarix, siyosat va madaniyat bilan aloqasi o‘rganildi. Shoir faoliyat ko‘rsatgan 1930–40-yillarda milliy o‘zlik, tarixiy xotira va folklor ramzlarining qanday badiiy shakllarda ifodalangani aniqlashtirildi.

Maqolani yozishda quyidagi asosiy manbalardan foydalanildi: Hamid Olimjonning to‘plamli asarlari, o‘zbek adabiyoti tarixi, folklorshunoslikka oid monografiyalar, adabiyotshunos olimlarning maqolalari, ilmiy izlanishlar.

Natijalar

Tahlillar natijasida quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Folklor syujetlari: Hamid Olimjon asarlarida xalq dostonlaridan olingan sevgi, fidoyilik, jasorat, mehnatparvarlik syujetlari zamonaviy talqinda qayta ishlangan. Masalan, “Oygul bilan Baxtiyor” dostonida qadimiy syujet ijtimoiy muammolar bilan bog‘langan.

2. Xalqona obrazlar: Shoir folklor obrazlarini zamonaviy estetikaga moslashtirgan. “Zaynab va Omon”dagi obrazlar – Zaynabning fidoyiligi, Omonning matonati xalq timsollarini eslatadi.

3. Ramz va timsollar: “Semurg‘” timsoli orqali shoir orzu, ozodlik, ilohiy donishmandlik g‘oyalarini ifodalaydi. Bu timsol Sharq mifologiyasidan olingan bo‘lib, Hamid Olimjon unga yangi falsafiy mazmun bergan.

4. Xalqona tildan foydalanish: Asarlarda xalq maqollari, iboralari, so‘z boyligi keng qo‘llangan. Bu esa shoirning milliy ruhni poetik shaklda berishga intilganini ko‘rsatadi.

5. Folklor – milliylikning ifodasi: Hamid Olimjon ijodidagi folklor unsurlari nafaqat badiiy bezak, balki milliylikni, xalq estetik qarashlarini ifodalovchi asosiy vositadir.

Muhokama

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Hamid Olimjon o‘z davri uchun milliylik timsoli bo‘lgan shoirlardan biridir. U xalq og‘zaki ijodining boy xazinasi bilan yaxshi tanish bo‘lgan va uni ijodida yangicha talqin qilgan. Shoir asarlaridagi folklor unsurlari – bu o‘tmish bilan zamon uyg‘unligi, xalq ruhiyati bilan zamonaviy ongning badiiy sintezidir.

Folklor unsurlarni qayta ishlashda Hamid Olimjon faqatgina tasviriy maqsadni ko‘zlamagan, balki ularni zamonaviy muammolarni ochishda vosita sifatida qo‘llagan. Masalan, qadimiy dostonlardagi fidoiy qahramonlar orqali ijtimoiy adolat, muhabbat, insoniylik g‘oyalarini targ‘ib etgan. Bu jihat Hamid Olimjonni boshqa adiblardan ajratib turadi.

Shoirning asarlarida xalq ifoda vositalariga bo‘lgan hurmat, ularni poetik darajada qayta yaratish mahorati ko‘zga tashlanadi. U o‘z asarlarida folklor orqali xalqning tarixiy xotirasi, estetik didi va ma’naviy qadriyatlarini badiiy jihatdan jonlantirgan.

Xulosa

Hamid Olimjon asarlarida folklor unsurlarining badiiy talqini shoir ijodining eng muhim jihatlaridan biridir. Shoir xalq dostonlari, rivoyatlari, ertaklari asosida o‘z asarlarini boyitgan, ularni zamonaviy g‘oya va muammolar bilan uyg‘unlashtirgan. Natijada, Hamid Olimjon ijodi o‘zbek xalqining milliy o‘zligini, madaniy merosini, ruhiy dunyosini ifodalagan adabiy maktabga aylandi.

Maqola davomida olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, Hamid Olimjon folklor timsollarini yangicha falsafiy va estetik darajada talqin qila olgan. Bu esa uni zamonaviy adabiyotning yetuk vakili sifatida e’tirof etishga asos bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hamid Olimjon. Asarlar. 2 jildlik. – Toshkent: G‘. G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 2001.
2. G‘aniyeva M. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1997.
3. Jo‘rayev H. Hamid Olimjonning poetik olami // Filologiya masalalari. – 2018. – №3. – B. 92–97.

4. Karimov A. Hamid Olimjon asarlarida folklor obrazlarining poetik ifodasi // O‘zbek tili va adabiyoti. – 2019. – №2. – B. 45–51
5. Nabijonov Sh. O‘zbek adabiyotida obrazlar tizimi. – Toshkent: Yozuvchi, 2010.
6. Qodirov M. O‘zbek xalq dostonlari. – Toshkent: Fan, 2004.
7. Avezov M. Simvol va timsollarning poetik talqini. – Toshkent: Fan, 2008